

BESKRIVELSER AV GOD PRAKSIS FOR FAMILIEVEILEDNINGSTJENESTER

INNHOOLD

Barn har prosessrettigheter

Beskrivelser av god praksis

- Gjøre det klokt når henvendelsen kommer fra andre tjenester
- Gjøre det klokt når foreldre ber om hjelp fra tjenesten
- Trygg start på første prat
- Trygg start på alle prater
- Trygg deling av opplysninger fra eller om barnet
- Samarbeid med barnet når foreldre ber om opplysninger
- Skrive i samarbeid med barnet
- Bestemme familieveiledning i samarbeid med barnet
- Hente inn tilbakemeldinger fra barnet underveis
- Samarbeid med barnet når familieveiledning skal avsluttes
- Gi informasjon om hva voksne ikke har lov til og om barnevernet
- Sende bekymringsmelding i samarbeid med barnet

Begreper

Barn = barn 0-18 år (FNs barnekonvensjon), med alle slags smerteuttrykk, symptomer eller diagnoser

Voksne = alle voksne som jobber i familieveiledningstjenester, uansett utdanning eller yrke

Trygghetsperson = en person barnet er trygg på og selv har valgt (f.eks lærer på skolen, rådgiver, venn, trener osv, i tillegg til foreldre)

Familieveiledningstjenester = fagfolk som gjør foreldre-, familieveiledning og lignende, som lavterskeltilbud og som hjelpetiltak fra barneverntjenesten

Barn har prosessuelle rettigheter

Barnekonvensjonen har siden 2003 vært en del av norsk lov gjennom menneskerettsloven. Barns rettigheter i barnekonvensjonen gjelder for alle barn opp til 18 år. Grunnloven, EMK og barnekonvensjonen går foran annen lovgivning. Det betyr at norske særlover skal forstås og tolkes i lys av barns menneskerettigheter. De generelle hovedprinsippene i barnekonvensjonen står også i Grunnloven § 104. Barn er også omfattet av de generelle menneskerettsbestemmelsene i blant annet den Europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Gjelder i alle handlinger og avgjørelser som angår barn

I alle handlinger og avgjørelser overfor barn, skal det som utgangspunkt alltid vurderes hva som er til barnets beste. Dette kan i psykisk helsetjenester være når hjelp skal bestemmes, hvis opplysninger skal deles, hvis det vurderes å sende barn til en annen tjeneste, hvis det vurderes å gi et barn en diagnose/medisiner eller hvis et barn skal bytte voksen å snakke med.

Når det skal foretas en handling eller avgjørelse som berører barn, utløses en plikt til å sikre barns prosessuelle rettigheter. Disse rettighetene er avgjørende for hvordan man skal gå frem før man skal ta avgjørelser eller handlinger som berører barn. Det er ikke rettigheter som gir barn krav på en bestemt type tjeneste, handling eller avgjørelse.

Før en barnets beste vurdering, må barns prosessuelle rettigheter sikres:

1. barnets rett til å få informasjon,
2. barnets rett til å uttale seg fritt, og
3. barnets rett til respekt for privatliv.

Barnets beste er målet, de tre andre rettighetene er fremgangsmåter for å nå dette målet. Rettighetene er juridisk avhengige av hverandre for å ivareta barnets beste.

Vurdering av barnets beste (BK art. 3 og Grl. § 104)

For å vurdere hva som er til barnets beste i en sak, må barnet først få uttrykke seg fritt. Det er ikke nok at barnet "får uttale seg", eller at "barnet blir hørt" - barnet har en rett til å uttale seg *fritt*. Dersom det vurderes at barnets uttalelser ikke skal tillegges vekt, må det dokumenteres og begrunnes hvilken betydning og hvilke konsekvenser det kan ha for barnet å handle i strid med barnets uttalelser.

Barnets rett til informasjon (BK art. 12 jf. GK nr. 12 avsnitt 16, 25 og 41)

Retten til informasjon er en forutsetning for at barnet skal kunne uttale seg fritt om handlinger og avgjørelser som skal tas. Den betyr at barn skal få informasjon om:

- situasjonen og saken
- hvilke opplysninger de voksne har og hvem de har fått opplysningene fra
- hva som skjer med det barnet forteller
- hvilke beslutninger som kan/skal tas videre
- hvilke alternative løsninger som finnes
- hvilke konsekvenser de ulike valgene kan få

Informasjonen må gis på en forståelig måte, den må gjentas når barnet har behov for det og barnet må få informasjon underveis i prosessen.

Barnets rett til respekt for sitt privatliv (BK art. 16, GrI. § 102, EMK artikkel 8)

I mange situasjoner deles opplysninger, fra eller om et barn, uten at barnets rett til privatliv blir vurdert. Det kan gjøre at barnet mister tillit til den voksne som deler. Barnekonvensjonen presiserer at ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv. Voksne kan for eksempel ikke automatisk kan dele opplysninger fra eller om barnet med andre voksne i egen eller andre tjenester - eller med foreldre. En hjemmel i lov må tillate deling - og det må være nødvendig. Å sikre barns rett til respekt for sitt privatliv innebærer blant annet at:

- barnet må få vite hva som kan skje med opplysninger barnet deler, før en voksen begynner å snakke med et barn
- voksne må informere barnet om at det vurderes å dele opplysninger, og la barnet uttale seg fritt om dette før opplysningene deles
- siden deling er et inngrep i barnets rett til privatliv, er det bare de opplysningene som er nødvendig som kan deles og dette må ikke være vilkårlig
- retten til privatliv gjelder alle barn uavhengig av alder og må sikres, så langt det er mulig

Fagfolk, tjenester eller foreldre kan dele opplysninger fra eller om barnet med andre. Fremgangsmåten beskrevet over må da først følges. Det må også finnes en hjemmel for å dele og det må være nødvendig å dele. Deretter må det vurderes om det er til barnets beste å dele.

Barnets rett til å uttale seg fritt (BK art. 12 og GrI. § 104)

Barn har rett til å uttale seg fritt i alle forhold som vedrører dem. Dette er en selvstendig rettighet alle barn har og som ikke kan begrenses verken av foreldre eller andre voksne.

At barn får uttale seg fritt, gjøres ved å sikre at:

- barnet får nyttig og forståelig informasjon (Generell kommentar nr. 12 avsnitt 25)
- barnet føler seg trygg og respektert (Generell kommentar nr. 12 avsnitt 23)
- barnet får uttale seg uten påvirkning, press eller manipulering (Generell kommentar nr. 12 avsnitt 22)
- barnet får uttale seg uten samtykke fra foreldre eller andre foresatte

For at barnet skal ha en reell mulighet til å uttale seg fritt, er det et krav om at barnet må få nok og forståelig informasjon om saken. I tillegg må det sikres at barnet uttrykker det barnet faktisk mener, uten at det blir utsatt for påvirkning eller press fra andre. Det må oppleves trygt for barnet å uttale seg, og barnets rett til privatliv må ivaretas. Det betyr at hvis noe barnet har sagt skal deles videre, må barnet få informasjon om dette og få uttale seg om delingen.

Beskrivelser av god praksis

Gjøre det klokt når andre tjenester henvender seg

Den voksne gjør dette:

- Spør tjenesten som har sendt henvendelse om barnet vet at henvendelsen er sendt. Spør om barnet har fått sagt hva det mener om det
- Ber tjenesten som har henvendt seg om å fortelle at henvendelsen er sendt, hvis tjenesten ikke har fortalt det til barnet. Den voksne forklarer til tjenesten at dette er viktig for at barnet ikke skal miste tillit til voksne. Tjenesten bes også om å legge til rette for at barnet kan si hva det tenker om dette
- Henvendelsen leses eller drøftes ikke uten at barnet har fått sagt hva det tenker om at henvendelse er sendt, så langt det er mulig

Gjøre det klokt når foreldre ber om hjelp fra tjenesten

I prat alene med barnet gjør den voksne dette:

- Forteller at foreldre har tatt kontakt, hvorfor og hva den voksne har snakket med foreldrene om
- Forteller hva tjenesten kan hjelpe med, hvem som jobber der og hva familieveiledning er
- Forteller at ingenting av det barnet forteller, deles videre uten at barnet først får vite det og får si hva det tenker om dette
- Spør om barnet vil at familien skal få hjelp av tjenesten

Trygg start på første prat

Den voksne gir informasjon om:

- Litt om seg som person
- Om hva tjenesten kan hjelpe med og hva familieveiledning er
- Hvorfor tjenesten vil snakke med barnet
- At tjenesten vil gjøre det tryggest mulig for barnet. Derfor kan barnet ha med seg en person som barnet er trygg på og kan si fra underveis
- At barnet og foreldrene kan snakke med ulike personer
- At barnet kan si hvor det gjerne vil snakke - som å gå tur, gå i en park, sitte på kafe eller sitte på et koselig kontor m.m.

Trygg start på alle prater

Den voksne gjøre dette:

- Snakker med barnet alene, evt. sammen med barnets trygghetsperson, hvis barnet ønsker det. Unntak er hvis barnet har sagt at det ønsker at foreldrene skal være med, etter at det har fått uttale seg trygt
- Snakker med barnet på et sted som barnet synes er trygt
- Forteller hvis den voksne har fått vite eller lest noe om barnet, og spør hva barnet tenker om det

- Forteller at ingenting av det barnet sier i praten deles videre uten at barnet først blir snakket med om det
- Forteller at noe av det som blir snakket om i praten blir skrevet ned, men at barnet skal få vite det og si hva det tenker om dette før noe lagres i et system der andre kan se det

Trygg deling av opplysninger fra eller om barnet

Den voksne gjør dette:

- Forteller hva den vurderer å dele, til hvem og hvorfor
- Spør hva barnet tenker om å dele. Hvis barnet ikke vil, prøver å forstå hvorfor
- Hvis den voksne etter å ha snakket med barnet likevel tenker at noe må deles, forklares det til barnet
- Hvis barnet fortsatt ikke vil at noe skal deles, vurderer den voksne om deling kan vente. Den voksne vurderer risikoen ved at barnet f.eks kan miste tillit til en/flere voksne
- Lar barnets mening er viktig når det skal bestemmes om det er nødvendig at noe deles og hva som er nødvendig at deles
- Hvis det bestemmes at noe skal deles, tenk sammen med barnet hvordan delingen kan skje på tryggest mulig måte: hvem kan det deles til, når kan det deles, hvordan kan det deles

Den voksne kan f.eks stille disse spørsmålene:

- Hva tenker du om at jeg vil dele dette til XX (foreldre/andre fagfolk)?
- Hvorfor vil/vil du ikke at jeg deler det?
- Hva tror du kan skje hvis XX får vite dette?
- Er det noe du ønsker/ikke ønsker at jeg forteller?
- Hvorfor ønsker du ikke at jeg forteller det?
- Er det noen voksne du tenker det er bedre at jeg forteller det til, eller noen voksne du tenker at jeg ikke skal fortelle det til?
- Når og hvordan tenker du at jeg kan fortelle dette? Vil du være der?

Samarbeid med barnet når foreldre ber om opplysninger

I prat med foreldre gir den voksne informasjon om:

- At den voksne må snakke med barnet før den kan avgjøre om opplysninger om barnet kan deles eller ikke
- At den voksne kommer til å ta kontakt med foreldrene etter å ha snakket med barnet
- At den voksne kommer til å ta den endelige avgjørelsen om opplysninger skal deles, ikke barnet eller foreldre

Den voksne gjør dette i prat med barnet

- Forklarer at foreldre ønsker opplysninger, hva de ønsker og hvorfor

- Spør barnet hva det tenker om dette
- Prøver å forstå hvorfor hvis barnet ikke vil at opplysninger skal deles
- Vurderer om deling kan vente, hvis barnet fortsatt ikke vil at noe skal deles. Vurderer risikoen, f.eks at barnet kan miste tillit til en/flere voksne
- Legger vekt på barnets mening når det bestemmes om det er nødvendig at noe skal deles og hva som er nødvendig at deles
- Tenker sammen med barnet hvordan deling kan skje på tryggest mulig måte: hvilken av foreldrene kan det fortelles til, når kan det deles og hvordan det kan deles

Den voksne kan f.eks stille disse spørsmålene:

- Hva tenker du om at jeg tenker å dele dette videre?
- Hvorfor ønsker du/ønsker du ikke at jeg deler det?
- Hva tror du kan skje hvis foreldrene dine får vite dette?
- Er det noe du ønsker/ikke ønsker at jeg forteller til dem?
- Hvorfor ønsker du ikke at jeg forteller det til foreldrene?
- Når og hvordan tenker du at jeg kan fortelle dem det?
- Ønsker du å være med når jeg forteller det eller vil du kanskje heller fortelle det selv?

Skrive i samarbeid med barnet

Den voksne gjør dette:

- Forteller hva den vurderer å skrive, hvorfor og hvem som kan lese det
- Spør hva barnet tenker om det som skal skrives. Hvis barnet ikke vil at noe skal skrives, spør den voksne og prøver å forstå hvorfor
- Prøver å finne ut sammen med barnet om det er en måte å skrive det på som kjennes tryggere for barnet: bare skrive noe, skrive på en annen måte, vente med å skrive det
- Tar barnets mening på alvor og vurderer hvilke konsekvenser det kan ha å skrive noe selv om barnet ikke vil. At barnet kan miste tillit til en/flere voksne blir med i denne vurderingen
- Får tydelig frem det barnet har sagt og skiller tydelig mellom det barnet har sagt og det den voksne mener i det som skrives
- Passer på å skrive snilt om barnet, og å få frem styrkene til barnet i det som skrives

Bestemme familieveiledning i samarbeid med barnet

Den voksne gjør dette:

- Snakker med barnet før foreldrene når det lar seg gjøre
- Forklarer at det er lurt at familien får hjelp og hvorfor
- Forklarer hvilke ulike muligheter som finnes for å få hjelp
- Spør hva barnet tenker om at familien skal få hjelp og hva barnet tenker familien trenger hjelp med

- Prøver å finne ut hvorfor, hvis barnet ikke vil at familien skal få hjelp
- Forteller til barnet, hvis foreldrene bør ha hjelp med noe annet enn det barnet tenker
- Lar barnets mening være viktig når det skal bestemmes om foreldrene skal få veiledning og hva slags veiledning som skal gis
- Forklarer til barnet hva som er bestemt og spør hva barnet tenker om det

Hente inn tilbakemeldinger fra barnet underveis

Den voksne gjør dette:

- Spør barnet om hvordan familieveiledningen oppleves for barnet, og hvorfor det er viktig for tjenesten å vite dette
- Spør barnet hva det tenker om hjelpen familien får, om det har blitt bedre hjemme eller ikke, om barnet vil at hjelpen skal fortsette og hvordan barnet tenker hjelpen bør være fremover
- Spør barnet hvor ofte dere bør snakkes sammen
- Forteller barnet det, hvis voksne mener det bør gis annen slags hjelp og spør barnet hva det tenker om det
- Lar barnets mening være viktig for hva og hvordan hjelpen skal være fremover

Den voksne kan f.eks stille disse spørsmålene:

- Syns du det blir bedre hjemme og at foreldrene dine får hjelp?
- Hvordan har det blitt bedre? Hva er det som ikke fungerer?
- Er det noe annet foreldrene dine eller dere i familien bør få hjelp med?
- Er det noe du syns vi bør gjøre annerledes? Hva er det?

Samarbeid når familieveiledning skal avsluttes

Den voksne gjør dette:

- Forklarer at den voksne eller foreldrene tenker at familien ikke skal fortsette å få hjelp, og hvorfor
- Forteller om andre muligheter for hjelp til barnet eller familien
- Spør hva barnet tenker om dette og hva barnet nå tenker foreldrene eller familien trenger hjelp til
- Forklarer hvis den voksne tenker noe annet enn barnet og spør hva barnet tenker om dette
- Lar barnets mening være viktig når det skal bestemmes om veiledning skal fortsette
- Forteller at den voksne kan hjelpe barnet med å komme i kontakt med andre voksne som barnet kan få hjelp av, hvis barnet ønsker det
- Forteller om det, hvis det er mulig at barnet kan ta kontakt hvis det trenger det
- Sjekker med barnet etter en stund, om hva barnet nå tenker om at hjelpen er avsluttet

Gi informasjon om hva voksne ikke har lov til å gjøre og om barnevernet

Den voksne gir informasjon om dette til barnet, helst alene:

- Vold kan være å slå, klype, sparke, lugge, klore eller dytte, si ting som gjør at barn blir lei seg, blir redde eller får vondt i magen
- Seksuelle overgrep kan være at barn blir tatt på tissen, rumpa eller puppene, noen putter tissen eller gjenstander inn i tissen, rumpa eller munnen, noen får barn til å gjøre dette mot seg selv eller mot andre
- Ulike voksne kan gjøre dette, som mamma, pappa, tante, onkel, besteforeldre, søsken, søskenbarn, fotballtrener, lærere, barn eller andre
- Når barn blir utsatt for vold eller overgrep, kan de få mye vondt i hodet, magen, bli kvalme, få det vondt inni seg, bli redde, bli triste, bli sinte
- Barn skal ikke bli utsatt for dette og de kan få hjelp hvis de er utsatt
- Hva barnevernet er og hva de kan hjelpe med

Sende bekymringsmelding i samarbeid med barnet

I prat med barnet ved bekymring gjør den voksne dette:

- Forteller hva den voksne er bekymret for
- Forteller at ingenting av det barnet sier i praten vil bli delt videre uten at barnet har blitt snakket med om det først
- Spør hva barnet tenker om det den voksne er bekymret for

Når det vurderes å sende bekymringsmelding til barnevernet

Den voksne gjør dette:

- Forteller at den vurderer å sende bekymringsmelding til barnevernet, hva det er og hvorfor
- Forklarer hva barnevernet er og hva de kan hjelpe med
- Spør hva barnet tenker om at bekymringsmelding sendes
- Prøver å finne ut hvorfor, hvis barnet ikke vil at melding skal sendes
- Spør barnet om det er tryggere å vente litt, sammen bestemme hva som skal stå eller ringe barnevernet sammen, for å høre fra dem hva som skjer hvis melding sendes
- Tar det barnet sier på alvor og vurderer hvilke konsekvenser det kan ha for barnet å sende melding uten at barnet ønsker det. At barnet kan miste tillit til en/flere voksne, må være en del av denne vurderingen
- Lar barnets mening om å sende bekymringsmelding er viktig i vurderingen og beslutningen om melding skal sendes
- Inviterer barnet så langt det er mulig, til å si noe om hva det tenker skal stå/ikke stå i meldingen. Husker at barnet skal leve videre sammen med de voksne meldingen handler om, også etter meldingen er sendt
- Når bekymringsmeldingen sendes, fortsetter den voksne å følge opp og snakke med barnet for å gjøre det tryggest mulig for barnet. Den sier også til barnet at den kan bli med barnet i samtaler med barnevernet